

Nieuwsbrief

Vlinderwerkgroep Drenthe

19e jaargang no.1 - voorjaar 2010

Uitnodiging Voorjaarsbijeenkomst

Maandagavond **19 april 2010**

in de **Koekoekshof** in Elp.

Het begint om 19.30 uur

agenda:

1. Opening
2. Atlasproject, stand van zaken en streven voor 2010, w.o. de witteplekken-excursies.
Minko van der Veen
Jelle de Vries
3. Nachtvlinderpresentatie.
Gerrit Tuinstra
4. Digitaal aanleveren waarnemingen
Minko van der Veen
5. Vuurvlinders
Jelle de Vries
6. Sluiting
Tussen het programma door zullen nog pauzes zijn met de traditionele verloting om de kas te spekken, wanneer u nog een aardigheidje heeft?
Het streven is om het programma rond 21.30 uur officieel af te ronden, waarna nog gelegenheid is om uw eigen "plaatjes" te laten zien en na te praten.

Adreswijziging:

Jelle de Vries
Stakenakker 1
9431 KD Westerbork
tel:0593-322219

www.vlinderwerkgroepdrenthe.nl

de webstek voor alle vlinderliefhebbers in Drenthe,
stuur uw kopij met plaatjes aan:
nieuws@vlinderwerkgroepdrenthe.nl

Redactie

Leden:

- Pauline Arends
- Roelof Blaauw
- Hindrik Lanjouw
- Jelle de Vries
- Willeke Ketelaar

Eindredactie:

- Ate Dijkstra

Kopij voor de najaarseditie graag voor 20 oktober 2010 inleveren per:
e-mail:
kopij@vlinderwerkgroepdrenthe.nl
of
Willeke Ketelaar,
Kastanjelaan 5, 9422 JB Smilde
tel: 0592-413073

In dit nummer

Van de bestuurstafel

Minko van der Veen 2

De jaarlijkse excursie van de

NEV-secties Snellen en Ter Haar

Gerrit Tuinstra 3

Oproep vrijwilligers onderzoek aan
vlinders Dwingelderveld

Ivo Lustenhouwer 5

Op zoek naar de hei- en kommavlinder

Pauline Arends 6

Soortgerichte excursie in het Veenpark

Ron Soenveld 7

Gentiaanblauwtje in 2009

Jelle de Vries 7

Internationaal jaar van de biodiversiteit

Diliana Welink 8

De argusvlinder

Minko van der Veen 10

Vlinders in het Getijdenboek van

Katherina van Kleef (1417-1476)

Ate Dijkstra 12

Waarnemingen van de distelvlinder

(Vanessa cardui) in Drenthe in de

periode 1990-2009

Ate Dijkstra 14

Stand van zaken dagvlinderatlasproject

Kaartje 15

"Bloemrijke akkers Drenthe" in 2010

Persbericht 16

Van de bestuurstafel

Minko van der Veen

Eindelijk weer eens een winter zoals ik ze me uit mijn jeugd herinner. Veel sneeuw, ijs en vooral een lange winter. Zelfs op het moment (11 maart) dat ik dit stukje schrijf kom ik nog sloten tegen waarin sneeuw- en ijsresten liggen. Toch kunnen we volgens mij beslist niet van een strenge winter spreken, het was vooral een lange winter met veel sneeuw.

Natuurlijk zijn we allemaal erg nieuwsgierig naar de effecten van deze winter op de natuur. Wat betreft de eitjes van de eikenprocessierups kregen we van Sylvia Hellingman van Biocontrol al uitsluitsels: "geen centje pijn". Ze hebben voor hetere (koudere) vuren gestaan en kunnen deze omstandigheden prima aan. Maar hoe zal het de rupsen, poppen en imago's van de andere vlindersoorten zijn vergaan? Eerlijk gezegd maak ik me ook daar geen zorgen over. Feit is dat ik 9 maart de eerste kleine vos gemeld kreeg. Op basis van de waarnemingen die we afgelopen jaar binnen kregen kunnen we spreken van een goed, en voor sommige soorten zelfs zeer goed vlinderjaar. Natuurlijk gold dat niet voor alle soorten. Zoals verderop te lezen valt gaat het met de argusvlinder snel bergafwaarts. Maar nooit eerder, zelfs niet bij benadering, kregen we zoveel distelvlinders uit het zuiden op bezoek. Ook het zwartsprietdikkopje lijkt, na een aantal magere jaren, weer helemaal terug. Omdat ik op dit moment nog maar de beschikking heb over een deel van de waarnemingen van 2009 valt er nog niets te melden over de voortgang van ons Atlasproject. Het komende vlinderseizoen willen we in elk geval extra aandacht besteden aan de km-hokken waaruit we weinig of geen soorten gemeld kregen. Graag gaan we samen met jullie de uitdaging aan om, door middel van het organiseren van een aantal 'witte-hokkenexcursies', hierin verandering te brengen. Tijdens onze laatste bestuursvergadering hebben we ons al even gebogen over waar we in onze nieuwe dagvlinderatlas (andere/nieuwe) accenten zouden kunnen leggen.

We realiseerden ons toen dat we in het veld vaak onvoldoende tijd nemen om de gedragingen van de vlinders eens rustig te bestuderen. Daarom onze oproep hiervoor eens nadrukkelijk meer tijd te nemen en deze ervaringen vast te leggen en ons te toe te sturen. We willen er graag een plekje voor inruimen in onze nieuwe atlas! Ook wat betreft de nachtvlinders hebben we een uitstekend jaar achter de rug. Het aantal waarnemingen dat we binnen kregen (ruim 17.000) was weer flink meer dan het jaar daarvoor. Op 6 maart hebben we met 19 enthousiaste nachtvlinderaars een studiedag gehouden. Onder leiding van Gerrit Tuinstra van onze Friese zusterclub hebben we (foto's van) waarnemingen van 2009 waarmee we moeite hadden, onder de loep genomen. Zelfs hebben we, ambitieus, ook al vooruit gekeken naar een mogelijke Drentse verspreidingsatlas van nachtvlinders op uurhok niveau. De bedoeling is de komende jaren nog meer gecoördineerd Drenthe op nachtvlinders te gaan verkennen. Niemand ontkomt aan de ingrijpende bezuinigingen de komende jaren. Wat dit, indirect, voor de natuur in Drenthe zal betekenen moeten we afwachten. Voor ons als werkgroep was het aanleiding het aantal gedrukte exemplaren van onze Nieuwsbrief nog eens goed tegen het licht te houden. Standaard is nu dat we aan mensen met een E-mailadres alleen de digitale versie sturen. Alleen op speciaal verzoek kunnen deze nog de gedrukte versie toegezonden krijgen. Diegenen die geen E-mail hebben krijgen nog gewoon de gedrukte versie. We vragen hiervoor jullie begrip. Tenslotte hoop ik dat jullie weer genieten van deze door Willeke zo vrolijk opgemaakte Nieuwsbrief, en roep iedereen op zelf ook eens een stukje 'vlinderervaring' in te sturen voor een volgend nummer. Een inspirerend vlinderjaar gewenst!

De jaarlijkse excursie van de NEV-secties Snellen en Ter Haar

Gerrit Tuinstra

De Nederlandse Entomologische Vereniging (NEV) is in 1845 opgericht en telt momenteel zo'n 600 leden. Het is in Nederland dé vereniging op het gebied van insecten, spinachtigen en duizenden miljoenpoten. Er zijn verschillende regionale afdelingen binnen de NEV (bij ons NEV-Noord) en secties, voor mensen met een speciale belangstelling. Voor de vlinders zijn er de sectie Ter Haar, voor de macro-nachtvlinders, en de sectie Snellen, voor de micro-nachtvlinders.

Jaarlijks wordt er voor en door leden van beide secties een excursie georganiseerd. In 2009 werd dit gedaan door Siep en Jannie Sinnema en Gerrit Tuinstra, lid van beide secties, alsmede de Vlinderwerkgroep Friesland. De excursie ging dit keer naar het Drentse Aa gebied en vond plaats in het laatste weekend van juni. Er waren maar liefst 38 deelnemers, een aantal dat nog niet eerder zo groot was, voor de excursie die georganiseerd wordt vanaf 2000. De deelnemers kwamen uit vrijwel heel Nederland. Het gros van de mensen overnachtte in de groepsaccommodatie De Kwartjesberg te Drouwen, op zo'n tien kilometer van het centrale deel van het excursiegebied. Het excursiegebied van 2009 lag in het gebied van de bovenloop van de Drentse Aa, ten oosten en noordoosten van Assen. In het excursiegebied liggen de dorpen Zeegse, Schipborg, Oudemolen, Anloo, Gasteren, Taarlo, Loon, Anderen en Balloo. Op de grens van het excursiegebied ligt Eext en net buiten het gebied liggen Tynaarlo, Annen, Rolde en Assen. Het gebied wordt in het bijzonder gekenmerkt door het stelsel van smalle of bredere beken, of beter gezegd "diepjes". Ten behoeve van de excursie hebben Staatsbosbeheer en Het Drentse Landschap vergunning verleend aan de deelnemers van de excursie om de terreinen gedurende het weekend te mogen bezoeken, zowel overdag als 's nachts. De vergunning was geldig voor alle eigendommen van beide beherende instanties binnen het excursiegebied. Na een korte introductie op vrijdagavond, over de te bezoeken gebieden, vergunningen e.d., gingen de deelnemers in kleine groepjes naar het excursiegebied om op een geschikte locatie

Figuren 1 en 2:
Andy Saunders
fotografeert een rups
van de kuifvlinder
- *Shargacucullia
scrophulariae* op
knopig helmkruid
(*Scrophularia
nodosa*) (foto's Gerrit
Tuinstra).

nachtvlinders te inventariseren m.b.v. een wit laken, met daarvoor een felle lamp geplaatst. De deelnemers die aan micronachtvlinders deden, waren al bezig in de periode voordat het donker werd, omdat juist dat het tijdstip van de dag is waarop veel micro-nachtvlinders actief zijn. Na de nachtelijke activiteiten werd de dag afgesloten onder het genot van een hapje en een drankje. Het werd alweer licht toen de meeste mensen gingen slapen. Na het ontbijt op de zaterdagochtend zijn de deelnemers opnieuw het veld in gegaan om naar dagvlinders en dagactieve nachtvlinders te zoeken. Aan het eind van de zaterdagmiddag was er een gezamenlijk diner, waarna men opnieuw vertrok naar de "avond- en nachtlocatie".

Resultaten

De resultaten van de excursie zijn goed te noemen. De lijst met waarnemingen, verzameld tijdens de excursie, telt meer dan 3.700 regels, waarbij één regel een waarneming van een bepaalde soort op een bepaalde locatie en datum is.

Op basis van de waarnemingenlijst is een soortenlijst van de excursie opgesteld. Deze telt in totaal maar liefst 522 soorten!

Een van de dagvlinders die waargenomen werd is het gentiaanblauwtje (*Maculinea alcon*). Er werden 23 vlinders en zo'n 30 eitjes geteld van deze soort, aan zowel de west- als de oostzijde van het zuidelijke deel van het Ballooërveld en in het Eexterveld nabij Anderen

De vliegplaats in het Eexterveld, of in ieder geval een deel ervan, was ten tijde van de excursie sterk aan het verbossen. Een bepaald deel van het terrein was voor een zeer groot deel begroeid met (jonge) opslag van voornamelijk berk (*Betula*). De vegetatie bestond daarnaast uit o.a. pijpenstrootje (*Molinia caerulea*), kruipwilg (*Salix repens*), dopheide (*Erica tetralix*) en verspreid in het terrein tormentil (*Potentilla erecta*) en klokjesgentiaan (*Gentiana pneumonanthe*). Verschillende exemplaren van het gentiaanblauwtje werden waargenomen in het verboste deel; de vlinders vlogen hier tussen de berkenopslag. Misschien is het overbodig om het hier te noemen, maar het verwijderen van de berkenopslag zou prioriteit moeten hebben bij het beheer van dit terrein t.b.v. het gentiaanblauwtje.

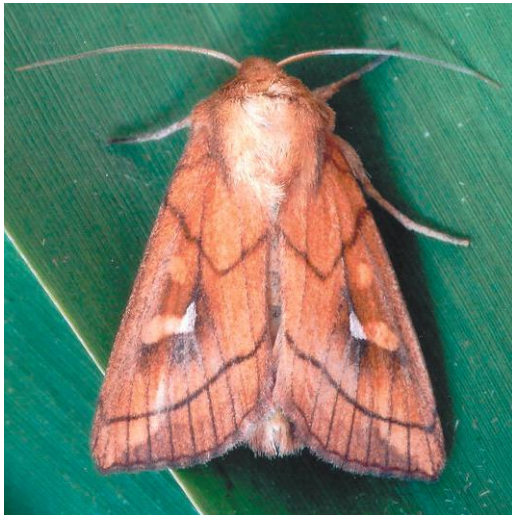
Figuur 4: Bonte beer - *Callimorpha dominula* (foto Gerrit Tuinstra).

figuur 4).

De eenstreepgrasuil werd waargenomen in de Lage Maden bij Loon. Opvallend is dat in de periode direct na de excursie nog twee exemplaren van *M. conigera* in Drenthe waargenomen werden. Op 2 juli 2009 werd een exemplaar gezien in de Zuren Venen bij Ansen (E. Arnolds) en op 5 juli werd een exemplaar waargenomen nabij Zuidlaren, net buiten het excursiegebied (www.waarneming.nl).

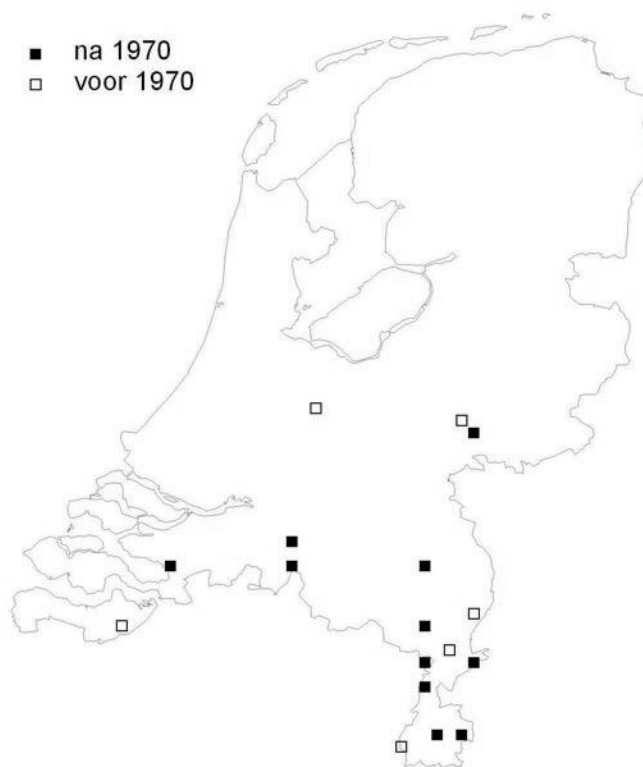
Een exemplaar van de prachtige beervlinder *C. dominula* werd eveneens in de Lage Maden gezien. *C. dominula* is "een zeer zeldzame soort waarvan slechts enkele waarnemingen bekend zijn uit Limburg, Noord Brabant en Gelderland" (Vlindernet). Figuur 5 toont de Nederlandse waarnemingslocaties van *C. dominula*, op uurhokniveau. Een aantal waarnemingen is al behoorlijke oud (sommigen zelfs van voor 1900), andere zijn van de periode na 1970. De vlinder komt daar voor op structuur- en kruidenrijke plekken in de randen van de bossen. Volgens "Die Schmetterlinge Baden Württembergs" komt *C. dominula* voor op allerlei kruidenrijke, vochtige plekken, is de soort polyfaag en zijn er maar liefst 34 voedelplanten bekend, van kruiden tot struiken en bomen.

Tijdens de excursie werd het exemplaar waargenomen in een vochtig, kruidenrijk grasland, langs een goed ontwikkelde, soortenrijke houtwal. Door de aanwezigheid van diverse soorten struiken en hier en daar een mooie bramenmantel, is er een mooie overgang van een hoge opgaande beplanting (vooral eik) naar het aangrenzende grasland. Het is zeker de moeite waard om de komende jaren opnieuw de plek te bezoeken en om na te gaan of deze prachtige beervlinder hier misschien een populatie heeft!

Figuur 3: Eenstreepgrasuil - *Mythimna conigera* (foto Andy Saunders).

Onder de macro-nachtvlinders die waargenomen werden, waren verschillende bijzondere soorten. Een tweetal soorten was nog niet eerder in Drenthe gezien: de eenstreepgrasuil (*Mythimna conigera*; zie figuur 3) en de bonte beer (*Callimorpha dominula*;

Figuur 5: waarnemingslocaties van de bonte beer - *Callimorpha dominula* in Nederland, voor en na 1970 (bron: "Noctua", de database van de Werkgroep Vlinderfaunistiek).

Ook onder de micronachtvlinders werden verschillende bijzonderheden waargenomen. In ieder geval een zestal soorten was nog niet eerder in Drenthe waargenomen, waaronder een van de stippelmotten van kardinaalsmuts (*Euonymus Yponomeuta irrorella*). Een exemplaar werd gezien op de Kamps Heide, een plek waar de voedselplant niet direct te verwachten is. Mogelijk betreft de vlinder een zwerver, bijvoorbeeld uit het op betrekkelijk korte afstand liggende Assen. Tevens werden de bladrollers *Cochylidia rupicola*, *Rhopobota ustomaculana*, *Epiblema trimaculana*, *Cydia janthinana* en de grasmot *Elegia similella* voor het eerst in Drenthe waargenomen.

Uiteraard is het hoge aantal deelnemers van invloed geweest op het hoge soortenaantal dat waargenomen werd tijdens deze excursie. Ook de interesse van de verschillende deelnemers (micro's, macro's, dagvlinders, of een combinatie daarvan) heeft bijgedragen aan het grote soortenaantal. Maar de rijkdom aan vlinders in het excursiegebied heeft natuurlijk vooral te maken met de grote variatie aan landschappen en vegetatietypen in dit schitterende gebied!

Onderzoek aan vlinders (en libellen) in het Dwingelderveld: oproep vrijwilligers

Hallo,
Eerst zal ik me even voorstellen.
Al mijn hele leven ben ik *geïnteresseerd* in de natuur en wat daarin gebeurt. Na mijn Master – opleiding Bos – en Natuurbeheer in Wageningen kon ik als onderzoeker bij de Vlinderstichting en stichting WBBS aan de slag. Sinds 2008 doe ik in het Dwingelderveld onderzoek aan loopkevers, dagvlinders en libellen.

Het komende jaar ga ik in het Dwingelderveld een inventarisatie doen naar alle dagvlinders en libellen. Hiernaast zal ik een aantal soorten specifiek willen inventariseren: veenbesblauwtje, heideblauwtje, heivlinder en eventueel ook veenbesparelmoervlinder en gentiaanblauwtje. Qua libellen wil ik dit doen voor koraaljuffer, noordse glazenmaker, venwitsnuitlibel, maanwaterjuffer en eventueel ook noordse witsnuitlibel en venglazenmaker. Voor deze specifieke soorten wil ik zoveel mogelijk plekken bezoeken. *Hiervoor ben ik op zoek naar vrijwilligers die één, twee of drie dagen gaan helpen met zoveel mogelijk plekken af te zoeken en die weten hoe deze soorten er uitzien.* Het leuke aan vrijwilliger zijn is dat je op plekken in het Dwingelderveld komt waar je normaal niet mag komen en dat je leuke vlinders (en libellen) zult zien. Voor meer vragen en aanmelden ben ik te bereiken via de e-mail: ivolus2002@yahoo.co.uk. Meer informatie over de organisaties waarvoor ik werk is te vinden op www.vlinderstichting.nl en <http://www.biological-station.com/>

Met vriendelijke groeten,
Ivo Lustenhouwer

Zin in één of meerdere dagen vlinderen op mooie plekken!?: meld je aan!

Op zoek naar de hei- en kommavlinder

Pauline Arends

Vorig jaar is begin augustus is een excursie georganiseerd naar het Zuid Hijkerzand, met als doel een kennismaking met heivlinder en kommavlinder en een verkenning van de leefomgeving van deze twee soorten.

Heivlinder, foto: Pauline Arends

Het Zuid Hijkerzand, Noord Hijkerzand zijn samen met de Brunstingerplassen en het Tienveen de restanten van het voormalige Hijkerveld, een uitgestrekt heide, veen en stuifzandgebied gelegen op de westrand van het Drents Plateau en in westelijke richting overgaand in de inmiddels ontgonnen Smilderven. Naast opgestoven duinen komen tot op de lemige of grofzandige ondergrond uitgestoven laagtes voor. Onder sommige hoge stuifzandkoppen komt veen voor. De moerasvegetatie in een met veen dichtgegroeide ven of laagte hield het stuivend zand vast. Aldus ontstond een grote stuifzandkop met daaronder veen. Doordat het zand naast het veentje diep wegstoof, kwam in het Zuid Hijkerzand een omkering van het reliëf tot stand, een opvallend geomorfologisch fenomeen. Door het veen in de ondergrond zijn de hoge koppen nat. De uitgestoven laagten tussen de koppen bestaan uit droge duinvaaggronden. Plaatselijk is veen gewonnen. Daardoor komen met name in de hoogste delen van het gebied veenputten gevuld met water voor. Landschappelijk vormt het Zuid Hijkerzand een onderdeel van het heidesysteem zoals dat functioneerde in het esdorpenlandschap rondom Hijken.

Tot begin 20^e eeuw werd het intensief gebruikt. Door het vrij abrupt beëindigen van de intensieve schapenhouderij en dus ook het plaggen, maaien, branden en de turfwinning veranderde het gebied. Door successie en bijkomende factoren als grondwaterstandsval, zijn de open stuifzanden veranderd in heide, grazige vegetaties of bos. Na de

eerste aankopen door Staatsbosbeheer in de zestiger jaren is er geplagd, gebrand, gemaaid en begraasd. In het Zuid Hijkerzand komt een grote populatie heivlinder voor. Een soort gebonden aan zandverstuivingen en droge heide. De waardplanten van de vlinder zijn vooral schapengras, buntgras en zandstruisgras. De Vlinderstichting heeft, in het kader van het project 'Herstelplan dagvlinders', onder andere voor deze kritische soort een 'overlevingskaart' gemaakt. Om de soort in stand te houden is een mozaïekvormig vegetatiepatroon van droge heide, stuifzand en meer grazige vegetaties nodig. Enkele bomen zijn van belang om op een hete dag wat schaduw te vinden..

De kommavlinder stelt nagenoeg dezelfde eisen en beide soorten zijn vaak samen aan te treffen.

Ruim 15 vlinderaars namen deel aan de excursie.

Al vrij snel zagen we de eerste heivlinders vliegen.

De vlinders moesten we al lopend uit de vegetatie opjagen. Na een korte snelle vlucht gingen ze direct weer zitten. Door hun geweldige schutkleur was het niet makkelijk om ze terug te vinden. Zodra het zonnetje gaat schijnen, gaat de vlinder schuin liggen, om zoveel mogelijk warmte te ontvangen. Al struinend door het terrein telden we in totaal 54 heivlinders.

Het duurde lang voordat we de eerste kommavlinder zagen en het bleef ook bij dit ene exemplaar. Op de terugweg naar de auto's lopend, zagen we de vlinder op een schraal stukje berm naast de zandweg zitten. Vervolgens ontpopte zich een prachtig schouwspel. Sommigen gingen liggen anderen gingen op de knieën rondom de vlinder zitten om maar zoveel mogelijk foto's te kunnen maken. Als een waar fotomodel bleef hij rustig zitten Onbevreesd voor die enorme schepsels om hem of haar heen. (foto pag.2) Andere vlindersoorten die we deze dag zagen waren: klein geaderd witje, kleine vos, heideblauwtje, kleine vuurvlinder, hooibeestje, oranje zandoogje, bruin

Distel- en kommavlinder, foto: Pauline Arends

Op zoek naar de hei- en kommavlinder, vervolg

Parende heivlinders, foto: Pauline Arends

zandoogje, atalanta, bont zandoogje, distelvlinder, gammaultje, klein koolwitje, oranje agaatspanner, boomblauwtje, zuringspanner, zilverstreep en de rups van de veelvraat.

Soortgerichte excursie Aardbeivlinder in het Veenpark

Ron Soenveld

Na twee geslaagde excursies/tellingen in het Bargerveen in 2009 naar de aardbeivlinder, wil de Vlinderwerkgroep Drenthe ook dit jaar een excursie/telling houden in Het Veenpark aan de Berkenrode.

De bedoeling is op 1 of 8 mei.

Deze data onder voorbehoud.

De excursie/telling begint om 10.30 uur. De exacte plaats wordt later bekend gemaakt.

**Deelnemers vooraf opgeven bij
Ron Soenveld, 0591-626083**

Foto aardbeivlinder: Ron Soenveld

Gentiaanblauwtje in 2009

Jelle de Vries

Begin juli vlogen de eerste vlinders. Op dat moment waren er nog maar weinig bloeiende klokjesgentianen. Veel bloemstengels komen later tot ontwikkeling. Jonge planten bloeien soms pas eind augustus – begin september. Duidelijk buiten de vliegtijd van het gentiaanblauwtje. Dit constateren we al jaren. Alleen de oudere en forsere planten hebben in de vliegtijd een aantal goed ontwikkelde bloeistengels welke de vlinder wel weet te vinden en zijn eitjes op afzet.

Soms vinden we stengels met 30-50 eitjes. Voor ons gevoel vaak te veel voor één plant. Mogelijk dat, door voedselgebrek, veel van de uitgekomen rupsjes zullen sterven. De plant kan ze niet allemaal van voldoende voedsel voorzien.

Bijna alle populaties gentiaanblauwtje (20) bevinden zich momenteel in terreinen waar op korte afstand meerdere groeiplaatsen van klokjesgentiaan aanwezig zijn. Binnen het vliegbereik van de vlinder is daar een variatie van planten, zowel oud als jong, groot tot klein, aanwezig. zodat de vlinder wel voldoende geschikte stengels vindt voor eiafzetting. De jaarlijkse tellingen van bloeistengels laten grote verschillen in aantal zien. Desondanks bestaat de indruk dat het aantal bloeistengels(planten) toeneemt. Dit in tegenstelling tot het aantal getelde eitjes. Vanaf 2003, het begin van de tellingen, tot nu, zien we een langzame afname van de aantallen eitjes. Uit de kleinere en veelal geïsoleerde terreinen met klokjesgentiaan is het gentiaanblauwtje inmiddels geheel verdwenen. Mogelijk hangt de achteruitgang van gentiaanblauwtje samen met het verdwijnen van de waardmieren. Een reden om vanaf volgend jaar meer onderzoek naar het voorkomen van de mieren te gaan doen. Op welke locaties zijn ze verdwenen en waar zijn ze nog aanwezig? Om hoeveel nesten gaat het? In de levenscyclus van de vlinder zijn de mieren onmisbaar.

Dankzij een subsidie, verstrekt door de Provincie Drenthe, zijn in 2009, in het kader van het soortenbeleidsproject "Heide – en veenvlinders", in 13 terreinen kleinschalige beheermaatregelen uitgevoerd. Het werk bestaat uit inventariseren, plaggen, maaien en opslag verwijderen.

Internationaal jaar van de biodiversiteit

Diliana Welink
Gids IVN-Assen

Als actieve natuurgids bij het IVN, vind ik het belangrijk (en leuk) om bij de actualiteit aan te sluiten. Dit jaar is het internationale jaar van de biodiversiteit. Ik denk dat het IVN met name, maar ook alle andere natuurorganisaties, de taak hebben dit moeilijke begrip uit te leggen. Om biodiversiteit te vertalen naar iets dat gewoon naast de voordeur 'gebeurt'. Eén van de mogelijkheden om dat te doen is met een '1001-soorten dag'. Staatsbosbeheer heeft dit soort dagen enkele jaren geleden georganiseerd. Ik ben van plan dat dit jaar te doen in Assen en ik wil graag vragen of en zo ja, hoe uw organisatie wilt mee doen.

22 mei is de internationale dag van de biodiversiteit is. Een uitgelezen dag om zo'n 1001-soorten of biodiversiteitsdag te organiseren. Wel op relatief korte termijn. Ik vraag op dit moment diverse lokale en provinciale natuurorganisaties op welke manier zij mee zouden willen doen. Op basis daarvan wil ik een programma samenstellen en een gericht verzoek tot meewerken doen.

Ik organiseer de dag samen met de eigenaren van Camping Thyencamp in Laaghalen. We willen de dag houden in het Laaghalerveld / De Haar. Ik kan me voorstellen dat we ook wat binnen activiteiten houden op de camping. Omdat 22 mei een zaterdag is, denk ik erover om het programma te laten lopen van 22 mei 's middags t/m 23 mei 's ochtends (dus incl. de nacht).

In ieder geval zou ik het leuk vinden als in De Haar mensen met kennis van een bepaalde soortgroep op zoek willen gaan naar soorten. Geïnteresseerde leken kunnen met hen meelopen, meetellen en leren. Ook worden enkele op kinderen gerichte inventarisatie activiteiten georganiseerd (m.b.v. zoekkaarten, schepnetten, etc.).

Daarnaast denk ik aan een aantal lezingen. Dit zou over een bepaalde soort kunnen gaan (bijv. de steenuil), een soortgroep (bijv. vleermuizen), of over biodiversiteit in bredere zin (bijv. natuurvriendelijk tuinieren). Ook is het mogelijk dat een aantal organisaties rond natuurinventarisaties zich presenteert (in kramen of op schermen, of...).

Tenslotte lijkt het me ook leuk als we het nut van biodiversiteit kunnen laten zien, bijvoorbeeld in relatie tot ons eten (producten, bestuiving), medicijnen en materialen. Voor alle mensen en organisaties die bezig zijn met het maken van (provinciale) verspreidingsatlas lijkt het me een leuke gelegenheid om dit stukje van Drenthe te inventariseren en mensen attent en enthousiast te maken voor hun werk.

foto: Minko van der Veen

Kortom: ideeën genoeg. Nu nog mensen die iets willen doen. Volgend weekend hebben we onze eerste bespreking over het programma. Ik zou het erg fijn vinden als u vóór die tijd kunt laten weten of u in principe mee zou willen doen aan deze dag. Dat kan op vele manieren;

- het programma van de dag tzt communiceren naar uw leden (via website, nieuwsbrief...)
- mee doen of denken in de organisatie van de dag
- excursieleiders / specialisten / tellers werven
- lezinggevers werven
- informatie rondom biodiversiteit ter beschikking stellen
- etc.
- Misschien heeft u zelf al plannen om met dit thema aan de slag te gaan en kunnen we samen op werken.

Naar aanleiding van de interesse van alle partijen, wil ik het programma gaan samenstellen. Als bijvoorbeeld maar één organisatie een kraampje zou willen bemensen, denk ik niet dat ik dat ga regelen. Andersom als alle organisaties heel graag een kraam zouden bemensen, wordt dat waarschijnlijk wel een onderdeel van het programma.

Voelt u zich aangesproken om mee te helpen, aarzel dan niet contact met mij op te nemen.

Diliana Welink
0592-372766

De Argusvlinder (*Lasiommata megera*),

Minko van der Veen

Waarschijnlijk zullen weinig lezers direct een beeld hebben bij deze dagvlindersoort. En dat terwijl in alle vlindergidsen staat dat deze fraai gekleurde en getekende vlinder 'algemeen' voorkomt. Weliswaar niet direct in onze tuinen, maar wel in wegbermen en schralere graslanden. Het ligt helaas niet aan uw opmerkzaamheid, de vlinder wordt de laatste jaren in Drenthe nauwelijks nog gezien.

Argusvlinders, hier een vrouwtje, zijn echte zonanabidders. Verdwijnt de zon dan blijven stenen nog lange tijd de opgeslagen zonnewarmte afgeven.
Foto: Minko van der Veen

Laten we eens wat beter naar de argusvlinder kijken. De argusvlinder behoort tot de groep van de 'zandoogjes' (Satyridae), met bekende namen als bruin zandoogje, oranje zandoogje, bont zandoogje, koevinkje en hooibeestje. Soorten waarmee de argusvlinder gemeen heeft dat het allemaal 'gras'-vlindersoorten zijn. Dat 'zandoogjes' heeft betrekking op de oogvlekken die de vlinders hebben op de onderzijde van hun achtervleugels en bij de punten van de onder- en bovenzijde van hun voorvleugels. De functie van deze 'oogjes' is predatoren (vooral vogels) op een dwaalspoor te brengen. Ze zien de oogvlekken voor de kop van de vlinder aan en proberen daar de vlinder te pakken. Gehavend, maar nog levend, kan zo de vlinder aan zijn belager ontsnappen.

Hoe ziet de argusvlinder er uit? De grondkleur is oranje met, vooral op de bovenzijde, bruine lijnen en vlakken, naast uiteraard de eerder genoemde 'ogen'. Deze ogen zijn feitelijk zwarte vlekken met middenin een witte stip. De onderzijde van de achtervleugels

hebben een afwijkende tekening en kleur, meer grijsbruin met scherpe, dichter bij elkaar lopende fijnere lijntjes. Het geheel doet iets gemarmerd aan. Het verschil in tekening tussen man en vrouw is de veel bredere bruine zigzag band midden over de bovenzijde van de voorvleugel van de mannetjes. Deze zgn. 'geurstreep' vinden we bij meer mannelijke zandoogjes. Komen we wat zuidelijker in Europa dan komen we daar een vlinder tegen die erg veel op de argusvlinder lijkt: de rotsvlinder. De leefgebieden van de verschillende zandoogjes zijn min of meer dezelfde: wat drogere, niet te voedselrijke, bloemrijke graslanden. Ook wegbermen, sloten en taluds die dit type vegetatie hebben vormen een aantrekkelijk leefgebied. Uiteraard zijn er accentverschillen, zo zal b.v. het bontzandoogje en het koevinkje de aanwezigheid van houtwallen met bomen en struiken op prijsstellen. De vliegtijd van de argusvlinder is vanaf eind april tot wel in oktober, verdeeld over twee en soms zelfs drie generaties. De meeste vlinders zijn te zien in augustus. De argusvlinder is een mobiele vlinder die gemakkelijk grotere afstanden kan afleggen en ook zwerfgedrag vertoont. Op zoek gaan naar geschikte(re) leefgebieden moet dan ook voor de soort geen probleem zijn.

De argusvlinder is een echte zonanabidder, in het Engels is zijn naam dan ook veelzeggend Wall. Hij houdt ervan om op muren en stenen, die door de zon zijn opgewarmd, te gaan zitten. Zo weet ik nog precies het moment en de plek waar ik mijn eerste argusvlinder zag. Hij vloog plotseling op vanaf een grote witte steen aan het fietspad langs het Leekstermeer toen ik passeerde. Ik ben toen snel mijn videocamera gaan halen om de vlinder te filmen. En inderdaad bleek hij nog op precies dezelfde steen aanwezig. Dat plotseling voor je opvliegen is een kenmerkend gedrag van territoriale mannetjes. Zij reageren op elke beweging in hun territorium door er op af te vliegen. Is het een ander mannetje dan wordt deze net zo lang achtervolgd tot hij uit het territorium is verjaagd. Ook verderop in de Bolmert trof ik die dag op kattenstaart foeragerende argusvlinders aan. Maar ik heb het dan wel over tien jaar geleden.

Men heeft ontdekt dat afhankelijk van de temperatuur en windsterkte de mannetjes verschillende strategieën hebben om vrouwtjes op te sporen. Bij koudere weersomstandigheden en/of veel wind kiezen ze vaker voor observeren van de omgeving vanuit een vast uitkijkpost. Zijn de weersomstandigheden beter dan patrouilleren de mannetjes vooral door hun territorium.

vervolg De Argusvlinder (*Lasiommata megera*),

Argusvlinders, hebben een vrij grote nectarbehoefte. Hier een mannetje (brede geurstreep) op akkerdistel.

Foto: Minko van der Veen

De emancipatie is bij deze soort overigens wel zover gevorderd dat vrouwtjes niet lijdzaam blijven wachten op een mannetje, maar zelf actief op zoek gaan. De paring vindt vaak plaats op de grond waarbij eerst een korte hofmakerij plaats vindt. Ook dat schouwspel heb ik op video kunnen vastleggen. Op een zandpad langs het natuurgebied 'de Bieuw' had ik net scherp gesteld op een vrouwtje dat daar heerlijk in de zon zat. Opeens zag ik in mijn zoeker een tweede argusvlinder, een mannetje, het beeld binnenvliegen en op korte afstand van haar op de grond neerstrijken. Direct ging hij met gespreide en trillende vleugels op haar toe lopen en om haar heen draaien. Toch moeten ze zich met mijn aanwezigheid niet helemaal op hun gemak hebben gevoeld, ze kozen er helaas voor het liefdesspel elders voort te zetten. Ik zag die dag, het was 10 augustus 2001, maar liefst 15 argusvlinders in 'de Bieuw'. Heeft een vrouwtje eenmaal gepaard dan zal ze een minder opvallend gedrag vertonen om niet steeds door mannetjes te worden achtervolgd. Ze gaat op zoek naar een geschikte waardplant om haar eitjes op af te zetten. Lang zal ze niet hoeven te zoeken, haar rupsen zijn niet erg kieskeurig. Kroppaar, beemdgras, ruwe smele, kweek, rood zwenkgras smaken allemaal goed. Het vrouwtje heeft daarbij een voorkeur voor graspollen die in een meer open vegetatie staan, dus stukken met kale grond zijn belangrijk.

Al na een paar weken komt uit het eitje de rups en begint direct van de grassen te eten. Voor de eerste generatie geldt dat ze na ongeveer 9-10 weken vlinder zijn. Voor de tweede generatie ligt het anders. Deze rupsen moeten het in het najaar met

veel minder eiwitrijk gras doen en groeien daarom maar langzaam. Ze zullen als half volwassen rups de winter moeten zien te overleven en pas in het volgende voorjaar kunnen ze zich verpoppen tot vlinder.

Sterke achteruitgang

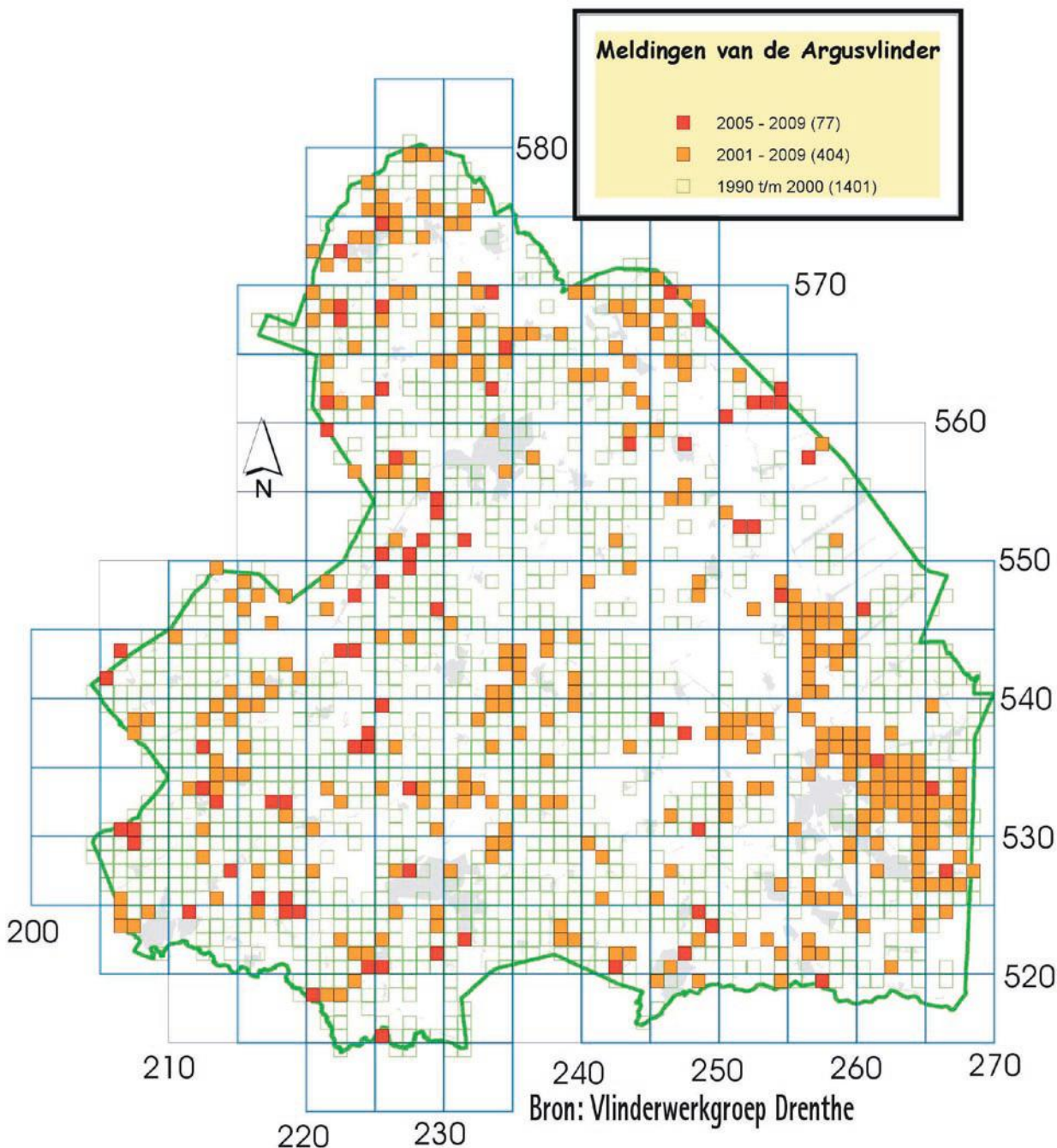
Ik begon mijn verhaal met te zeggen dat de argusvlinder tot voor kort een algemeen voorkomende soort was in onze regio. In de dagvlinderatlas van zowel Friesland als Drenthe lees je nog dat de soort in bijna elk kilometerhok gezien kan worden. Anno 2010 is de situatie dat de soort in verreweg de meeste kilometerhokken ontbreekt! Ik zou geen soort weten waarvan de neergang zich zo snel heeft voltrokken. Dat het hier niet om een regionaal verschijnsel gaat is wel duidelijk. In grote delen van Europa zien we dezelfde trend. Opvallend daarbij is dat er ook plekken zijn waar de soort zich redelijk tot goed weet te handhaven. In Nederland zijn dat de kuststreek (duinen) en ook in een meer stedelijke omgeving gaat het veel minder slecht met de soort. Maar met name de graslanden laten een ontluisterende teloorgang zien.

Als we naar de waarnemingen in onze provincie kijken, dan kregen we (Vlinderwerkgroep Drenthe) 36 waarnemingen in 2007, 20 in 2008 en nog maar 9 waarnemingen in 2009 (deze 9 waarnemingen hebben betrekking op in totaal 18 exemplaren gezien in 5 km-hokken). Zelf zag ik mijn laatste 'Drentse' argusvlinder in 2005 bij het Steenbergerveld.

Wat kan de reden zijn van zo'n sterke teruggang? Natuurlijk valt dan al gauw het woord 'klimaatsverandering'. Maar waarom is de teruggang dan zo habitatafhankelijk? Dat onze graslanden steeds meer monoculturen zijn geworden zal de vlinder geen goed hebben gedaan, maar lijkt niet een afdoende reden. Men zou het idee kunnen hebben dat de klimaatveranderingen juist positief zouden moeten uitpakken voor vlinders. Inderdaad geldt dat ook voor bepaalde soorten. Maar juist voor soorten die als rups overwinteren ligt dat complexer, zoals dat al eens in het blad 'Vlinders' van de Vlinderstichting is behandeld. In het vroege voorjaar zijn de jonge rupsen vooral aangewezen op de stralingswarmte van de zon. In een omgeving die snel warmte van de zon kan opnemen en vasthouden lukt dat goed. Dat zal dan met name gelden voor kalere stukken grond, met dood materiaal en een meer zanderige bodem. Hier kan door de zon een geschikt microklimaat ontstaan waardoor de jonge rupsen in het vroege voorjaar sneller op de noodzakelijke lichaamstemperatuur van rond de dertig graden kunnen komen. Pas dan

worden ze actief en gaan op zoek naar voedsel. Voor veel van onze graslanden geldt tegenwoordig dat al heel vroeg in het voorjaar de groei van de grassen start en zich al snel een gesloten grasmat ontwikkelt met nauwelijks nog open kale plekken. De stijgende temperaturen en de nog steeds veel te grote stikstofneerslag uit de lucht zijn hier debet aan. In de graslanden zal veel minder snel een geschikt microklimaat ontstaan omdat er minder kale plekken zijn en bovendien door verdamping, en dus warmteonttrekking, de temperaturen lokaal

lager blijven. Daar komt nog eens bij dat naarmate de rupsen later tot ontwikkeling komen de kans om b.v. geparasiteerd te worden door sluipwespen toe neemt, omdat de larven van deze soort het juist moeten hebben van de luchttemperatuur en niet van de stralingswarmte van de zon (hun witte cocons reflecteren juist het zonlicht). Wat ook precies het complex aan factoren is dat de sterke teruggang van de argusvlinder bewerkstelligt, als het zo door gaat dan moeten we er vanuit gaan dat over niet al te lange tijd de argusvlinder uit Drenthe is verdwenen.

*Verspreiding argusvlinder in Drenthe naar kilometerhok. Er worden drie (elkaar gedeeltelijk overlappende) perioden getoond: de niet-ingekeurde hokjes geven aan waar de vlinder in de periode 1990 t/m 2000 vloog; de oranje gekleurde hokjes waar ze van 2001 t/m 2009 vlogen, en de rood gekleurde hokjes waar ze in de periode 2001 t/m 2009 nog werden gezien.

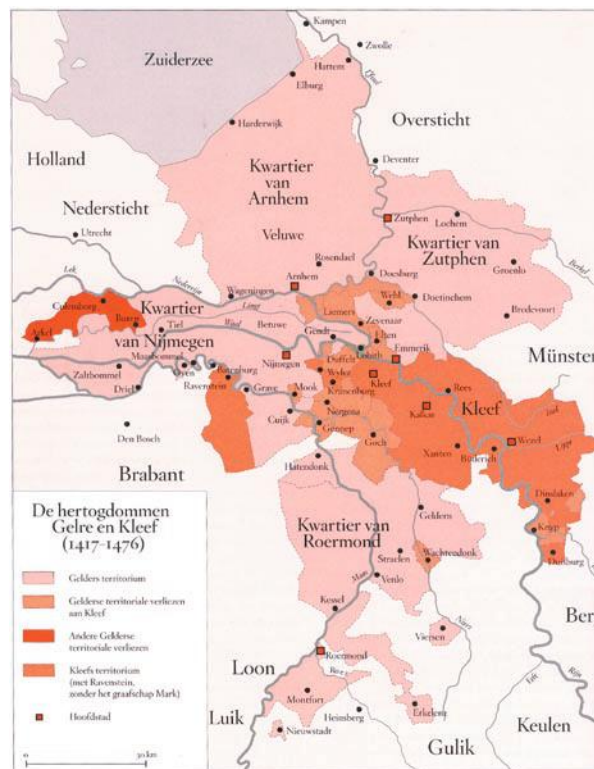

Vlinders in het Getijdenboek van Katherina van Kleef (1417-1476).

Ate Dijkstra

In de Nieuwsbrief van november 2008 heb ik een artikel geschreven over vlinders op miniaturen in manuscripten uit de late middeleeuwen (Dijkstra, 2008). Het gaat vooral om afbeeldingen in zogenaamde "getijdenboeken". Een getijdenboek is een gebedenboek die in opdracht van een privé persoon werd gemaakt. Dergelijke getijdenboeken zijn vaak fraai geïllustreerd en uiterst kostbaar. Een van de fraaiste getijdenboeken van Nederland is het Getijdenboek van Katherina van Kleef (1417-1476).

Het boek bevindt zich niet in Nederland maar is een van de hoogtepunten uit de verzamelingen van de The Morgan Library & Museum in New-York. Voor de tentoonstelling "De wereld van Katharina, Devotie, demonen en dagelijks leven in de 15de eeuw" in het museum Het Valkhof in Nijmegen is het getijdenboek uit elkaar genomen en zijn in 2009, voor het eerst, meer als honderd bladen van het beroemde getijdenboek aan het publiek getoond. Naast de fraaie miniaturen werd in de tentoonstelling ook aandacht besteed aan het dagelijks leven in de late middeleeuwen (As-Vijvers, 2009, Priem, 2009). In 1423 stierf de hertog van Gelre, Reinoud IV, kinderloos. Om een strijd over de erfopvolging te voorkomen kozen de Ridderschap en steden (Nijmegen, Arnhem, Zutphen, Roermond) van het hertogdom Gelre en het graafschap Zutphen uit hun groep de jonge Arnold van Egmond als opvolger. Daarmee kozen ze tevens de zwakste kandidaat. Arnold van Egmond was minderjarig (13 jaar), niet vermogend en had geen machtsbasis buiten Gelre. Zijn vader werd als landvoogd aangesteld. Tevens werd de beslissingsmacht van de hertog van Gelre sterk beperkt. Andere kandidaten legden zich niet bij deze gang van zaken neer en had Arnold van Egmond behoefte aan internationale erkenning en zocht hij steun bij de hertog van Kleef. Het hertogdom Kleef lag ten oosten van het hertogdom Gelre (fig 1.) en was nauw gerelateerd aan de machtige hertog van Bourgondië. In 1423 werd een huwelijksovereenkomst gesloten tussen Arnold van Egmond en Katherina van Kleef.

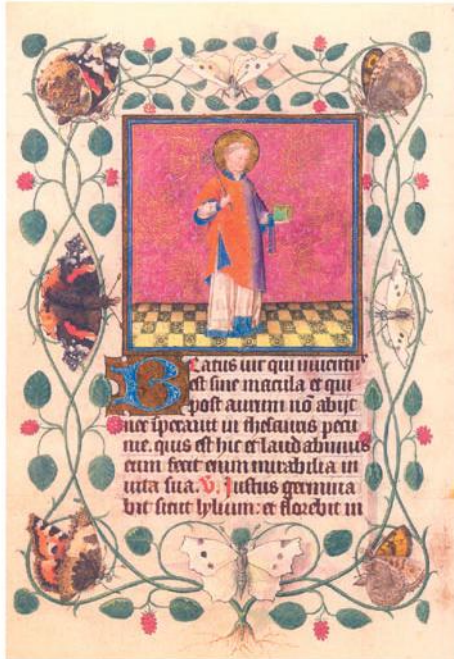
Figuur 1. De hertogdommen Gelre en Kleef ten tijde van Katherina van Kleef

Katherina van Kleef was toen nog maar 6 jaar oud en kan men spreken van een politieke huwelijk. Katherina was de tweede dochter van de hertog Adolf van Kleef. Uit het feit dat Katherina geen bruidschat meekreeg kan worden opgemaakt dat men vond dat Katherina eigenlijk beneden haar stand trouwde. Pas in 1430 vond het echte huwelijk plaats en verliet Katherina in 1431 het Kleefse hof. Het werd een turbulent huwelijk. Arnold en Katherina kregen 6 kinderen namelijk drie dochters en drie zonen Twee zonen stierven op zeer jonge leeftijd. Het hertogdom Kleef en daarmee ook Katherina bleven een trouw bondgenoot van de hertog van Bourgondië. Arnold van Egmond sloot zich echter aan bij het anti-Bourgondisch kamp onder leiding van de Aartsbisschop van Keulen. Op 9 januari 1465 werd Arnold van Egmond, na een schakpartij met zijn neef Frederik van Egmond, door zijn eigen zoon Adolf van Egmond gevangen genomen. Vijf dagen later maakten zijn vrouw Katherina en Arnold bekend dat zij het hertogdom Gelre en het graafschap Zutphen hadden overgedragen aan hun zoon. Dat deze overdracht niet vrijwillig was zal duidelijk zijn. Katherina's rol is onduidelijk en zien sommigen in haar de kwade genius achter de machtsgreep.

Na allerlei verwickelingen werd Arnold in 1471 door de Bourgondische hertog Karel de Stoute uit zijn gevangenschap bevrijd en werd hij alleen in naam opnieuw hertog van Gelre. Hij overleed in 1473 in Grave. Na het overlijden van Arnold werd het hertogdom Gelre en het graafschap Zutphen daadwerkelijk door het Bourgondische kamp veroverd. Katharina van Kleef stierf in 1476.

In het getijdenboek, die wordt toegeschreven aan Katherina van Kleef, staan een groot aantal fraaie miniaturen.

Figuur 2.
Afbelding van de Heilige Vincentius in het Getijdenboek van Katherina van Kleef

Op een van die miniaturen is de heilige Vincentius afgebeeld. (fig 2). Hier is sprake van een Bourgondische (Kleefse) connectie. Sint Vincentius is de eerste Spaanse katolieke martelaar. Zijn geboortjaar is onbekend. Hij stierf 304 n.Chr. de martelarendood. Volgens de legende werd hij omdat zijn geloof trouw bleef met een molensteen om zijn nek in zee geworpen. Hij bleef echter drijven. Daarna werd hij op een rooster gelegd en letterlijk geroosterd. Zijn verering werd door Bourgondische missionarissen naar Frankrijk verspreid. De zeer oude kerk van Velp in Noord-Brabant is gewijd aan Sint Vincentius. Velp lag in het Land Ravenstein. In de tijd van Katherina was Ravenstein en omgeving een Kleefse enclave aan de rand van het hertogdom Gelre. In de marges rond de afbeelding van Vincentius slingert een groene plant met kleine rode besjes en zijn een achttal vlinders geschilderd..Het gaat om twee afbeeldingen van een atalanta namelijk een met open vleugels en een met gesloten vleugels. In de catalogus bij de tentoonstelling staat vermeld dat de schilder in de atalanta met gesloten vleugels een doodshoofd heeft verwerkt (fig.3.) De vlinder is een symbool van vergankelijkheid.

Op zich een mooie observatie. Ik heb echter het idee dat hier sprake is van toeval. Als men naar de wolken kijkt kan men ook allerlei figuren herkennen. Dat is mogelijk ook hier het geval. Naast twee atalanta's is rechtsonder en rechtsboven een argusvlinder met enigszins geopende vleugels te zien.. In de linker benedenhoek is verder een kleine vos geschilderd. Tenslotte zijn er drie "koolwitjes" met wat rafelige vleugels afgebeeld. Het "koolwitje" in het midden van de ondermarge doet in de verte wat denken aan een vrouwtje van de citroenvlinder. Je moet dan wel de zwarte stippen wegdenken. De atalanta, kleine vos en argusvlinder zijn zo naturalistisch geschilderd dat de maker van de afbeeldingen de vlinders zelf moet hebben bestudeerd en misschien zelfs gevangen. Dat geldt niet voor de "koolwitjes". Aan de hand van de geschilderde vlinders is het verleidelijk om te kijken in welke periode (maand) van het jaar het miniatuur van Vincentius geschilderd is. Daar zitten de nodige haken en ogen aan. De vlinders hoeven natuurlijk niet gelijktijdig te hebben gevlogen om te zijn afgebeeld. Gaan we er echter vanuit dat dit wel het geval is dan komt vooral de maand augustus en in wat mindere mate de maand september in beeld en is het miniatuur in vermoedelijk de maand augustus (september) geschilderd. Afbeeldingen van kleine vos en atalanta komen ook in andere getijdenboeken voor. Op zich niet zo verwonderlijk omdat het de meest algemene vlinders zijn in min of meer stedelijke milieus. War argusvlinder betreft. Je ziet hem bij wijze van spreke de warmte opzoeken van een stenen kloostermuur.

Literatuur

As- Vijvers. A.M.W., (red). S. van Bergen, C.A. Chavannes – Mazel & K.M.Rudy, 2009: De Hand van de Meester Het Getijdenboek van Katharina van Kleef. DeckersSnoeck, Antwerpen
Dijkstra, A.C.J, 2008: Vlinders op miniaturen in laat middeleeuwse manuscripten. Nieuwsbrief Vlinderwerkgroep Drenthe 17(2) 12-15
Priem. R, (red). B.Thissen, C.Verhoeven, A.Groustra, E.F.M. Peters & C.Roes., 2009: Op reis en aan tafel met Katharina van Kleef 1417 – 1476. DeckersSnoeck, Antwerpen.

Figuur 3.
Afbelding van een Atalanta met al een al dan niet "bewust" geschilderd doodshoofd.

Waarnemingen van distelvlinder (*Vanessa cardui*) in Drenthe in de periode 1990- 2009'

Ate Dijkstra

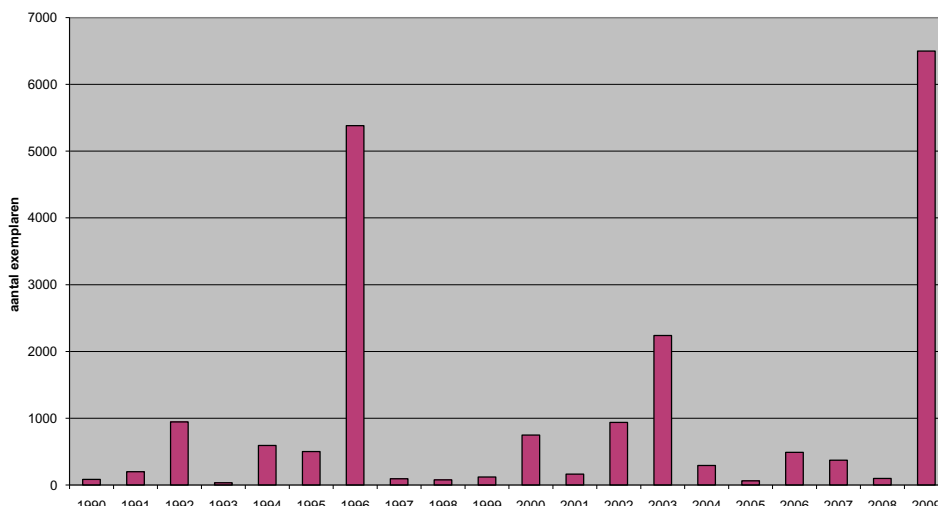
De distelvlinder is een trekvlinder afkomstig uit Afrika. De meeste vlinders komen uit een gebied ten zuiden van de Sahara. In het Mediterrane gebied is de soort in de winter zeldzaam. Meestal bereiken de eerste exemplaren eind april Nederland. De meeste exemplaren worden in mei en begin juni waargenomen. Voor Drenthe is de vroegste waarneming 7 april. Deze trekkers zetten in onze contreien hun eitjes af. De vlinders verschijnen in juli op het toneel. In een gunstig jaar kan het ook nog tot een tweede generatie komen. Een deel van de vlinders trekt vermoedelijk in de herfst weer naar het zuiden. Duidelijke waarnemingen van terugtrek zijn echter zeer schaars. Of deze vlinders ook kans zien Afrika te bereiken is onbekend. Als we de waarnemingen van distelvlinder in Drenthe voor de periode 1990-2009 overzien dan is in de meeste jaren sprake van lage aantallen (grafiek 1). In Drenthe is het aantal vlinders dat in het voorjaar Drenthe bereikt kleiner dan de eerste generatie (Dijkstra et al. 2003). Soms is in het voorjaar sprake van een massale invasie en zijn de aantallen eigenlijk niet te tellen. Het jaar 2009 was zo'n jaar (de Vries, 2009). De vorige massale invasie was in 1996. Dat is inmiddels dertien jaar geleden. In de Ecologische Atlas van Dagvlinders van Noordwest-Europa (Bink, 1992) staat een overzicht van trekvlinderwaarnemingen voor de periode 1947-1987. Die gegevens zijn verzameld door B.J.Lempke. In die periode was het aantal waarnemers beperkt (100-130) wat van invloed is op

het aantal getelde exemplaren. Beschouwen we jaren met 10.000 exemplaren of meer als een topjaar dan is in de periode 1947-1987 slechts sprake van vier topjaren namelijk 1958, 1964, 1966 en 1980. Aan dat rijtje topjaren kunnen we 1996 en 2009 toevoegen. In de periode 1947 – 2009 was dus sprake van slechts 6 topjaren. Dat is gemiddeld eens in de tien jaar. De werkelijkheid is wat anders want tussen de topjaren 1964 en 1966 zit maar een jaar. Soms moet men echter 14 jaar wachten om een massale invasie van distelvlinder mee te maken. Opvallend aan het optreden van distelvlinder in 2009 is dat in augustus duidelijk sprake was van vlinders die weer naar het zuiden trokken. Dit verschijnsel werd ook voor het eerst in Engeland waargenomen en werd het vermoeden dat er inderdaad sprake is van terugtrek eindelijk bevestigd. Opmerkelijk is verder het bericht dat de vlinders mogelijk uit het Atlasgebergte van Marokko kwamen. Daar werden op 2 hectare land 150.000 poppen geteld. Vermenigvuldigd een dergelijk aantal en men komt al gauw op miljoenen vlinders. De trekkers die in 2009 zorgden voor een massale invasie kamen dus uit het Mediterrane gebied en niet uit een gebied ten zuiden van de Sahara. Kortom er valt nog meer als genoeg te ontdekken

Literatuur

Bink, F.A., 1992: Ecologische Atlas van de Dagvlinders van Noordwest-Europa. Schuyt & Co, Haarlem
 Dijkstra, A.C.J., J. de Vries & B.Hoentjen, 2003: Dagvlinders in Drenthe. Uitgeverij PubliQue, Vlinderwerkgroep Drenthe.
 Vries, J.de., 2009: Persoonlijke ervaringen met de distelvlinderinvasie 2009. Nieuwsbrief Vlinderwerkgroep Drenthe 18 (2): 6-7.

Aantal waargenomen distelvlinders in Drenthe in de periode 1990 - 2010

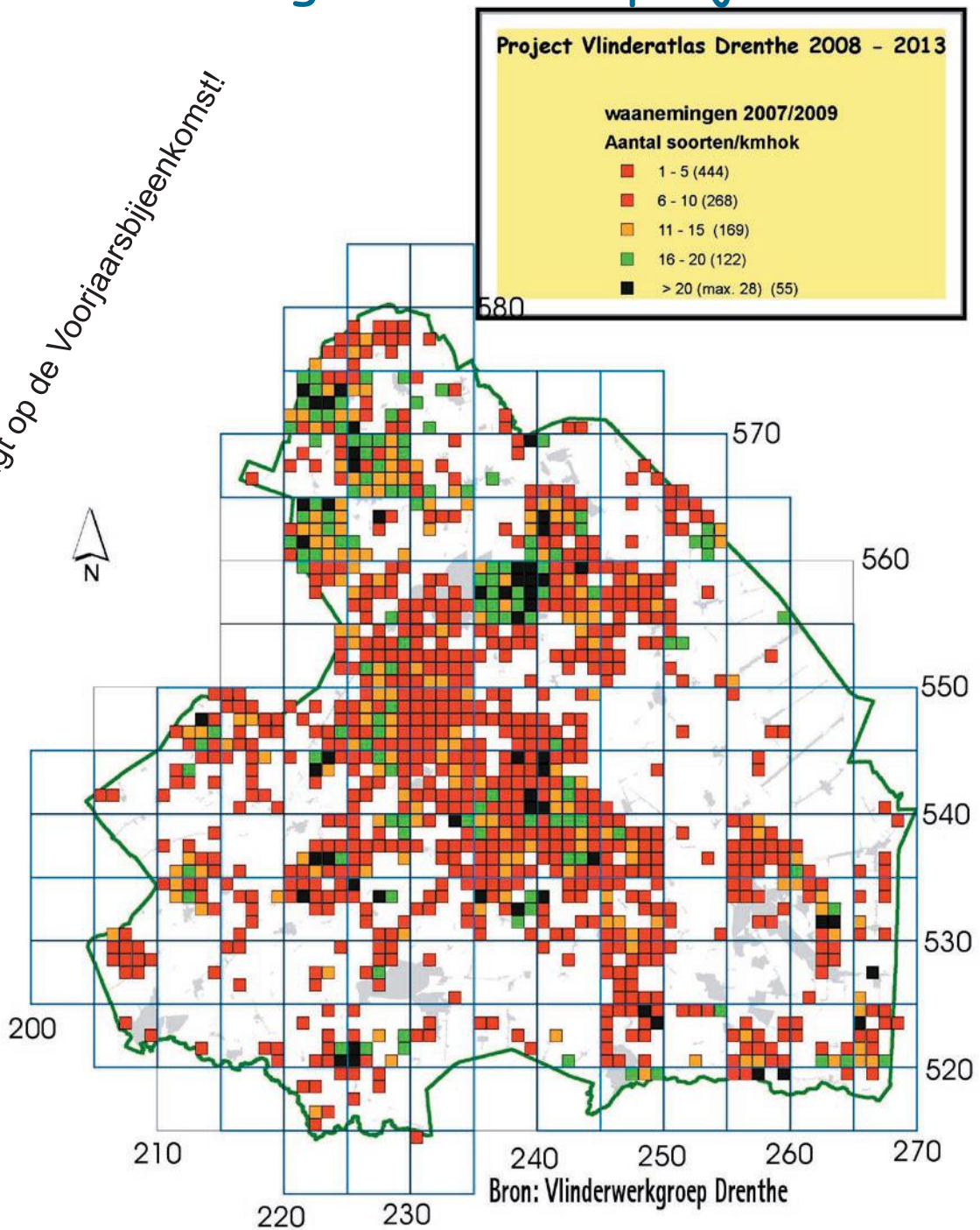

Grafiek 1

Waarnemingen van distelvlinder in Drenthe voor de periode 1990-2009. Wat 2009 betreft zijn nog niet alle waarnemingen verwerkt en is in de grafiek een voorlopig aantal van 6500 exemplaren aangehouden

stand van zaken dagvlinderatlasproject

nadere informatie volgt op de Voorjaarsbijeenkomst!

2009	aardbeivlinder	argusvlinder	atalanta	bont zandoogje	boomblauwtje	bruin zandoogje	bruine vuurvlinder	citroenvlinder	dagpauwoog	distelvlinder	eikenpage	geelsprietdikkopje	gehakkeide aurelia	gele luzernevlinder	gentiaanblauwtje	groentje	groot dikkopje	groot koolwitje	grote vos	heideblauwtje	heivlinder	hooibeestje	icarusblauwtje	klein geaderd witje	klein koolwitje	kleine vos	kleine vuurvlinder	koevinkje	kommavilinder	koninginnenpage	landkaartje	oranje luzernevlinder	oranje zandoogje	oranjetip	sleedoornpage	veenbesblauwtje	veenbesparelmoervlinder	veenhooibeestje	zilveren maan	zwartsprietdikkopje	(leeg)	Eindtotaal
# km-hokken	12	8	212	390	212	273	62	360	337	427	71	4	113	1	13	42	115	189	1	101	34	138	132	448	373	221	240	185	19	4	238	5	148	265	2	1	4	3	2	163	0	721
# exemplaren	175	18	1294	3524	955	3106	239	1788	4964	6850	315	18	494	1	113	300	722	1402	1	6038	533	861	1060	4383	4180	1627	1239	2001	56	4	1734	7	1043	1528	3	6	93	282	198	1622	0	54777

“Bloemrijke akkers Drenthe” in 2010.

Persbericht

Het project “Bloemrijke akkers Drenthe” is in 2002 ontstaan ten behoeve van “nectarzuigende insecten”, zoals bijen, hommels, vlinders, zweefvliegen etc. Juist in de zomermaanden, juli en augustus spreken de bijenhouders van een zogenaamde drachtloze periode. Dit wil zeggen dat er in deze periode van het jaar (te) weinig voedsel is voor genoemde insectensoorten.

Om hierin verbetering te brengen is er een project gestart waarbij boeren en overige grondeigenaren gevraagd worden percelen land in te zaaien met een mengsel zaden van nectargevende gewassen, zoals boekweit, korenbloemen, papavers, koolsoorten, phacelia, zonnebloemen etc. Het heeft tevens tot doel om het landschap gevarieerder, aantrekkelijker/fraaiër te maken en om een grotere biodiversiteit te bevorderen.

Aanvankelijk kleinschalig van opzet is het project inmiddels uitgegroeid. Negen van de twaalf gemeenten (met uitzondering van de gemeenten Borger – Odoorn, de Wolden en Assen) in de provincie Drenthe doen hieraan mee en subsidiëren het project. De provincie Drenthe verhoogt de subsidie per gemeente. De Drentse Waterleiding Maatschappij (WMD) stimuleert het project eveneens met een flinke bijdrage. Het project wordt bij de deelnemers, bijenhouders, bewoners en recreanten enthousiast en positief ervaren.

Met het oog op de landschappelijke en recreatieve waarde moeten de akkers aan openbare plattelandswegen, wandel – of fietspaden liggen. Afhankelijk van het areaal per deelnemer (met een minimum van 3000 m² per deelnemer) is er ruimte voor tien tot twintig deelnemers per gemeente. Per deelnemende gemeente kan circa 10 hectare worden ingezaaid. Derhalve kan in 2010 circa 90 hectare worden ingezaaid, verspreid over de provincie Drenthe.

Boeren en overige particuliere grondeigenaren kunnen zich hiervoor aanmelden. Behandeling van de aanvragen vindt plaats in volgorde van binnenkomst. Indien zij voldoen aan de reglementen en voorwaarden ontvangen zij een vergoeding wegens gederfde inkomsten en bewerking van de akkers circa € 850,= netto per hectare. Na het bewerken van de grond en het inzaaien zijn er geen verdere

werkzaamheden aan verbonden, (dus niet schoffelen, wieden of het gebruik van gewasbeschermingsmiddel en). In de herfst zijn zij vrij om de bloemen op het land te laten staan, (bijvoorbeeld voor de vogels en kleine zoogdieren) of te klepelen, het land te ploegen etc. Ieder jaar wordt er opnieuw ingezaaid. Jaarlijks kan een deelnemer beslissen of hij of zij meedoet en welk perceel het betreffende jaar gebruikt wordt voor deze regeling.

Het mengsel zaden wordt centraal ingekocht en eind april/begin mei gedistribueerd over de deelnemers. In principe wordt uitgegaan van het inzaaien van circa 10 kg mengsel zaden per hectare.

Nu het project vastere vorm begint te krijgen, wordt geprobeerd in 2010 een inventarisatie te maken van de op de bloeiende akkers voorkomende soorten bijen, hommels en vlinders. Hiervoor wordt contact opgenomen met de Nederlandse Bijenhouders Vereniging (NBV) en met de Vlinderwerkgroep Drenthe.

Bij de uitvoering van het project wordt nauw samengewerkt met agrarische natuurverenigingen, zoals Boeren Natuur, en de Nederlandse Bijenhouders Vereniging (NBV). De uitvoering van het project is door de provincie Drenthe in handen gesteld van de Vereniging Boeren Natuur. Wilt u, op basis van vrijwilligerswerk, een bijdrage leveren aan de inventarisatie van de soorten bijen, hommels, vlinders en overige insecten, of hebt u vragen of wilt u meer informatie over het project, dan kunt u contact opnemen met de heer Johannes Hellema, van Boeren Natuur, telefoon 088 –8886677. (zie ook www.boerennatuur.nl)